

OKRESNÝ ÚRAD BRATISLAVA
ODBOR KRÍZOVÉHO RIADENIA
Staromestská 6, 814 40 Bratislava

PREDNÁŠKA
K ZABEZPEČENIU REALIZÁCIE
"PRÍPRAVY OBČANOV NA SEBAOCHRANU
A VZÁJOMNÚ POMOC"

Obsah:

Úvod

I. Miesto a úlohy civilnej ochrany

1. Vznik a vývoj civilnej ochrany
2. Úlohy civilnej ochrany
 2. 1. Príprava obyvateľstva na sebaobranu a vzájomnú pomoc
3. Mimoriadna udalosť
4. Monitorovanie územia
5. Varovanie obyvateľstva a vyrozumenie osôb
6. Evakuácia
7. Ukrytie
8. Individuálna ochrana obyvateľstva
2. Zabezpečovanie záchranných prác

II. Zásady ochrany obyvateľstva pri úniku nebezpečných látok

1. Havárie spojené s únikom nebezpečných látok a zásady ochrany proti ich účinkom
 1. 1. Amoniak
 1. 2. Sírouhlík
 1. 3. Etylénoxid
2. Biologické nebezpečné látky
3. Rádioaktívne nebezpečné látky
4. Kontrolné chemické laboratóriá civilnej ochrany

Právne predpisy

- **Ústavný zákon SNR č. 460/1992 Zb.** Ústava Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov
- **Ústavný zákon č. 227/2002 Z. z.** o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu v znení neskorších predpisov
- **Zákon NR SR č. 42/1994 Z. z.** o civilnej ochrane obyvateľstva, v znení neskorších predpisov
- **Zákon NR SR č. 387/2002 Z. z.** o riadení štátu v krízových situáciách mimo času vojny a vojnového stavu v znení neskorších predpisov
- **Zákon NR SR č. 515/2003 Z. z.** o krajských úradoch a obvodných úradoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- **Zákon NR SR č. 129/2002 Z. z.** o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov
- **Zákon NR SR č. 544/2002 Z. z.** o Horskej záchrannej službe v znení neskorších predpisov
- **Zákon NR SR č. 261/2002 Z. z.** o prevencii závažných priemyselných havárií a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- **Zákon NR SR č. 7/2010 Z. z.** o ochrane pred povodňami
- **Zákon NZ ČSSR č. 71/1967 Zb.** o správnom konaní v znení neskorších predpisov
- **Nariadenie vlády SR č. 130/1994 Z. z.** o jednorazovom mimoriadnom odškodnení za ujmu na zdraví, alebo smrť v súvislosti s pomocou poskytnutou pri plnení úloh civilnej ochrany obyvateľstva v znení neskorších predpisov
- **Vyhláška MV SR č. 532/2006 Z. z.** o podrobnostiach na zabezpečenie stavebnotechnických požiadaviek a technických podmienok zariadení civilnej ochrany v znení neskorších predpisov
- **Vyhláška MV SR č. 328/2012 Z. z.** ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii
- **Vyhláška MV SR č. 533/2006 Z. z.** o podrobnostiach o ochrane obyvateľstva pred účinkami nebezpečných látok v znení neskorších predpisov
- **Vyhláška MV SR č. 303/1996 Z. z.** na zabezpečovanie prípravy na civilnú ochranu v znení neskorších predpisov
- **Vyhláška MV SR č. 7/2012 Z. z.** ktorou sa ustanovujú podrobnosti o odbornej spôsobilosti na úseku civilnej ochrany obyvateľstva
- **Vyhláška MV SR č. 314/1998 Z. z.** o podrobnostiach na zabezpečovanie hospodárenia s materiálom civilnej ochrany v znení neskorších predpisov
- **Vyhláška MV SR č. 388/2006 Z. z.** o podrobnostiach na zabezpečenie technických a prevádzkových podmienok informačného systému civilnej ochrany v znení neskorších predpisov

- **Vyhláška MV SR č. 599/2006 Z. z.**, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o výdavkoch na civilnú ochranu obyvateľstva z prostriedkov štátneho rozpočtu v znení neskorších predpisov
- **Vyhláška MV SR č. 523/2006 Z. z.** o podrobnostiach na zabezpečenie záchranných prác a organizovanie jednotiek civilnej ochrany v znení neskorších predpisov
- **Vyhláška MŽP SR č. 261/2010 Z. z.**, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o obsahu povodňových plánov a postup ich schvaľovania
- **Vyhláška MŽP SR č. 252/2010 Z. z.**, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o predkladaní priebežných správ o povodňovej situácii a súhrnných správ o priebehu povodní, ich následkoch a vykonaných opatreniach
- **Vyhláška MŽP SR č. 204/2010 Z. z.**, ktorou sa ustanovujú podrobnosti o vykonávaní predpovednej povodňovej služby

Úvod

Príprava obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc (ďalej len POSOVP) ako súčasť systému prípravy obyvateľstva, jednotiek a zariadení CO vychádza z práva¹ fyzickej osoby na včasné varovanie pred hroziacim nebezpečenstvom, na evakuáciu a ukrytie a na informácie o spôsobe ochrany, na bezprostrednú pomoc pri ohrození života, zdravia a majetku, na vytvorenie podmienok na zabezpečenie prípravy na civilnú ochranu, ktorej cieľom je umožniť získanie nevyhnutných vedomostí a zručností v sebaochrane a pomoci iným v núdzi.

Uvedené právo na ochranu života a zdravia deklaruje a rieši Ústava SR, zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov, zákon č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení v znení neskorších predpisov, zákon NR SR č. 222/1996 Z. z. o organizovaní miestnej štátnej správy a o zmene a doplnení niektorých zákonov, zákon SNR č. 377/1990 Zb. o hlavnom meste SR Bratislave v znení neskorších predpisov, vyhláška MV SR č. 303/1996 Z. z. na zabezpečovanie prípravy na CO v znení neskorších predpisov.

Cieľom tejto prípravy je umožniť čo najväčšiemu počtu obyvateľstvu získanie nevyhnutných vedomostí, návykov a zručností k sebaochrane a pomoci iným v núdzi pri mimoriadnych udalostiach a počas vyhlásenej mimoriadnej situácie.

¹ § 17 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

I. Miesto a úlohy civilnej ochrany

1. Vznik a vývoj civilnej ochrany

V bývalej ČSR bol 11.04.1935 prijatý zákon číslo 82/1935 Zb. o ochrane a obrane proti leteckým útokom. Na základe tohoto zákona vyšlo vládne nariadenie zo dňa 18.10.1935, ktorým sa stanovili predpisy o obstarávaní plynových masiek a niektorých povinností obcí pri ochrane a obrane proti leteckým útokom.

V súlade s uvedenými dokumentmi vznikla "Civilná protiletecká ochrana" (CPO), ktorá plnila úlohy v rokoch 1935-1948. Názov ochrana (v zmysle CO) sa používal len do roku 1951, od tohto obdobia sa používal pojem civilná obrana. Po skončení 2. svetovej vojny bola civilná obrana budovaná takmer výlučne ako súčasť obrany štátu. Na základe zásad riadenia obrany ČSSR a za účelom zdokonalenia CO bola na 33. schôdzi Rady obrany štátu dňa 09.12.1982 schválená "Smernica o Civilnej obrane ČSSR". Celá koncepcia CO bola takmer výhradne zameraná na ochranu proti zbraňam hromadného ničenia za brannej pohotovosti štátu. Postupne bolo nutné prejsť od globálneho poňatia ochrany obyvateľstva a národného hospodárstva ako celku k riešeniu mikrosféry civilnej obrany, t. j. k činnosti v jednotlivých miestach k ochrane jednotlivcov a skupín. Toto úsilie nadobudlo širší význam v dobe po vzniku živelných pohrôm ako napr. zemetrasenie v Arménsku a Iráne a po vzniku veľkých prevádzkových havárií akými boli napr. havárie v Sevese, Bhópále, Černobyle. Vtedy sa ukázalo, že situácie katastrof sa svojim obsahom, rozsahom ničenia a charakterom veľmi približujú situáciám, ktoré môžu vzniknúť po ozbrojenom konflikte vedenom konvenčnými zbraňami. Príprava k ochrane i opatrenia pri záchranných prácach v čase vojny sú často identické s opatreniami pri katastrofách v mieri.

A tak pôvodne okrajová úloha stanovená civilnej obrane a to podieľať sa na záchranných prácach pri živelných pohromách, haváriách a katastrofách v mieri sa stala postupne úlohou základnou, hlavnou.

Zmenou spoločensko-politického systému po novembri 1989 a predovšetkým podpísaním Dodatočných protokolov I. a II. k ženevským dohovorom prezidentom bývalej ČSFR dňa 19.01.1990, sa vytvorili nové podmienky pre postavenie, úlohu a činnosť civilnej obrany. Významným medzníkom vo vývoji CO bol rok 1991, kedy na podmienky Slovenskej republiky boli rozpracované úlohy Koncepcie civilnej obrany bývalej ČSFR. Toto rozpracovanie bolo schválené uznesením 6. schôdze Rady obrany SR dňa 29.11.1991 so strategickým zámerom vybudovať civilnú obranu SR, pri plnom rešpektovaní ustanovení Dodatočných protokolov Ženevských konvencií, ako i článok 31 ústavného zákona č. 23/1991 Zb. (Listina základných práv a slobôd).

Pre zabezpečenie základných funkcií pôsobenia civilnej obrany v SR v nových podmienkach formovania a rozvoja našej spoločnosti boli podpredsedom vlády SR-náčelníkom CO SR vydané "Smernice pre činnosť v nevojenskej časti CO SR na prechodné obdobie", roky 1991-1992. Zmyslom týchto smerníc bolo ujednotiť prístupy k zabezpečeniu úloh a opatrení CO SR v nevojenskej časti CO najmä z hľadiska ochrany proti možným vznikom mimoriadnych situácií.

Po parlamentných voľbách v roku 1992 pri realizácii programového vyhlásenia vlády SR boli riešené otázky prechodu civilnej obrany z federálnej kompetencie do pôsobnosti Slovenskej republiky a zároveň sa začlenila do rezortu Ministerstva vnútra. Vykonalo sa tak na základe zákona NR SR č. 2 zo dňa 16.12.1992 a MV SR v súlade s týmto zákonom sa stalo ústredným orgánom štátnej správy aj pre civilnú ochranu. Týmto dokumentom sa názov obrana zmenil na názov ochrana.

Je možné konštatovať, že rok 1993 bol rokom prechodu civilnej ochrany do nových podmienok. Tie sú vymedzené hlavne ustanoveniami Ústavy Slovenskej republiky o práve občana na ochranu života a zdravia.

Základným právnym dokumentom upravujúcim práva a povinnosti v oblasti civilnej ochrany je zákon NR SR č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov.

Civilná ochrana je riešená aj v iných štátoch Európy, napr.:

BELGICKO - chápe CO ako súhrn opatrení a prostriedkov, ktoré sú určené pre ochranu a prežitie obyvateľstva a k zaisteniu ochrany národného majetku v období vojny. Ďalšou úlohou je kedykoľvek poskytnúť pomoc obyvateľstvu a chrániť materiálne hodnoty v prípade katastrof a nešťastí.

DÁNSKO - chápe CO ako humanitnú a nevojenskú organizáciu, ktorej povinnosťou je chrániť životy, poskytovať pomoc obyvateľstvu a znižovať na najnižšiu možnú mieru škody na životnom prostredí. Je dôležitým prvkom v systéme národnej obrany a tvorí nedeliteľnú súčasť celkovej ochrany krajiny.

FRANCÚZSKO - systém CO predstavuje v národnom meradle celoštátne opatrenia, ktoré sú realizované v záujme ochrany obyvateľstva a ekonomiky štátu za účelom vykonávania záchranných a prvoradých likvidačných prác v prípade vojnového konfliktu a v prípade živelných pohrôm a veľkých prevádzkových havárií.

RAKÚSKO - považuje CO za súhrn všetkých opatrení, ktoré umožňujú obyvateľstvu prežitie nebezpečných situácií všetkého druhu.

ŠVÉDSKO - CO je chápaná ako čisto humanitná organizácia. Jej povinnosti možno zhrnúť do hesla: "Chrániť a zachraňovať životy". Švédska vláda uznáva právo každého občana krajiny na ochranu pred "cudzím napadnutím" a pred následkami možných živelných pohrôm a prevádzkových havárií.

Na základe týchto skutočností možno prijať záver, že i CO našej republiky je systém úloh a opatrení zameraných na ochranu života, zdravia a majetku, spočívajúcich najmä v analýze možného ohrozenia a v prijímaní opatrení na znižovanie rizík ohrozenia, ako aj určenie postupov a činnosti pri odstraňovaní následkov mimoriadnych udalostí. Obdobné úlohy plní CO aj počas vyhlásenia krízových situácií.

2. Úlohy civilnej ochrany

Poslaním civilnej ochrany² je chrániť život, zdravie a majetok a utvárať podmienky na prežitie pri mimoriadnych udalostiach a počas vyhlásenej mimoriadnej situácie.

2. 1. Príprava obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc

Nedeliteľnou súčasťou civilnej ochrany je príprava obyvateľstva na sebaochranu a vzájomnú pomoc, ktorou sa rozumie cieľavedomý a sústavný proces preventívno-výchovnej a propagačnej činnosti, teoretického školenia a praktického výcviku, ktoré majú umožniť fyzickým osobám získať nevyhnutne potrebné vedomosti, zručnosti a návyky na sebaochranu a pomoc iným v núdzi.³

² § 2 ods. 2 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

³ § 2 ods. 2 vyhlášky MV SR č. 303/1996 Z. z. na zabezpečenie prípravy na CO v znení neskorších predpisov

Sebaochranou⁴ sa rozumie pomoc vlastnými silami a prostriedkami, ktorá sa zameriava na ochranu vlastnej osoby a jej najbližšieho okolia a smeruje k zmierneniu alebo k zamedzeniu pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti.

3. Mimoriadna udalosť

mimoriadna udalosť⁵ je živelná pohroma, havária, ohrozenie verejného zdravia II. stupňa⁶ alebo teroristický útok, pričom :

- a) **živelná pohroma** je mimoriadna udalosť, pri ktorej dôjde k nežiadúcemu uvoľneniu kumulovaných energií alebo hmôt v dôsledku nepriaznivého pôsobenia prírodných síl, pri ktorej môžu pôsobiť nebezpečné látky, alebo pôsobia ničivé faktory, ktoré majú negatívny vplyv na život, zdravie alebo na majetok,
- b) **havária** je mimoriadna udalosť, ktorá spôsobí odchýlku od ustáleného prevádzkového stavu, v dôsledku čoho dôjde k úniku nebezpečných látok alebo k pôsobeniu iných ničivých faktorov, ktoré majú vplyv na život, zdravie alebo na majetok,
- c) **katastrofa** je mimoriadna udalosť, pri ktorej dôjde k narastaniu ničivých faktorov a ich následnej kumulácii v dôsledku živelnej pohromy a havárie.

Na ochranu obyvateľstva Okresný úrad spracováva plán ochrany obyvateľstva a právnické osoby a fyzické osoby – podnikatelia spracovávajú plán ochrany svojich zamestnancov a osôb prevzatých do starostlivosti. Súčasťou plánu ochrany sú protiradiačné, protichemické a protibiologické opatrenia. Vykonávajú sa v závislosti od druhu mimoriadnej udalosti a rozsahu ohrozenia.

Protiradiačné, protichemické a protibiologické opatrenia sú:

- a) monitorovanie územia,
- b) varovanie obyvateľstva a vyznenie osôb,
- c) evakuácia a ukrytie osôb,
- d) regulácia pohybu osôb a dopravných prostriedkov,
- e) prvá predlekárska pomoc a neodkladná zdravotná starostlivosť,
- f) individuálna ochrana osôb,
- g) hygienická očista osôb,
- h) dekontaminácia terénu, budov a materiálu,
- i) zabezpečenie ochrany zamestnancov, ktorí nemôžu skončiť pracovnú činnosť a nachádzajú sa v oblasti ohrozenia,
- j) likvidácia úniku nebezpečných látok a zamedzenie ich nekontrolovateľného šírenia,
- k) profylaxia,
- l) zákaz a regulácia spotreby kontaminovaných potravín, vody a krmív,

⁴ § 3 ods. 13 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

⁵ § 3 ods. 2 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

⁶ § 48 a § 49 ods. 2 zákona č. 355/2007 Z. z. o ochrane, podpore a rozvoji verejného zdravia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 172/2011 Z. z.

- m) veterinárne opatrenia
- n) opatrenia na zabezpečenie záchranných prác

4. Monitorovanie územia

4.1. Monitorovanie radiačnej situácie⁷

Monitorovanie zložiek životného prostredia pre prípad mimoriadnej udalosti s únikom rádioaktívnych látok na území Slovenskej republiky organizuje ÚSTREDIE RADIAČNEJ MONITOROVACEJ SIETE. Významné postavenie v monitorovaní územia má aj civilná ochrana, ktorá buduje a prevádzkuje tri monitorovacie systémy:

- a) **kontinuálne meranie úrovne radiácie** – je základným spôsobom trvalého sledovania vývoja úrovne radiácie a včasného zisťovania jej zmien. Je zabezpečované stacionárnymi meracími prístrojmi:
 - rádiometrom RPSG05 – je prevádzkovaný 24 hodín, je prioritne využívaný ako výstražný systém. Prístroje sú rozmiestnené na celom území SR.
 - hlásičmi úrovne radiácie DC – 4A, DC – 4C a DC – 4D – je doplnkovým spôsobom trvalého sledovania úrovne radiácie. Sú určené pre monitorovanie a hodnotenie radiačnej situácie najmä po použití jadrových (nukleárných) zbraní.
- b) **periodické merania** – za bežnej situácie je základným spôsobom sledovania dlhodobého trendu vývoja radiačnej situácie na území SR. Meranie sa vykonáva rádiometrom DC-3E-83 na vopred stanovených meracích bodoch a doplnkových meracích bodoch.
- c) **monitorovací systém založený na gamaspektrometrickom meraní vzoriek pôd** – odber a vyhodnocovanie vzoriek pôdy je základným spôsobom dlhodobého sledovania radiačnej kontaminácie pôd na území a jeho zmien, ktoré vykonáva kontrolné chemické laboratórium. Odber sa vykonáva na pevne stanovených odberných bodoch.

Uvedenými monitorovacími systémami sa získavajú podklady na určenie priemerného radiačného pozadia alebo na zistenie neohlásenej jadrovej havárie.

4.2. Monitorovanie chemickej situácie

Monitorovanie - je opatrenie nevyhnutné na zistenie a hodnotenie situácie pred vznikom mimoriadnej udalosti spojenej s únikom chemickej nebezpečnej látky.

Cieľom monitorovania je vyhodnotiť stav zložiek životného prostredia a zdravotného stavu osôb a zvierat, ktoré sú ohrozené mimoriadnou udalosťou spojenou s únikom chemickej nebezpečnej látky.

Monitorovanie sú povinné zabezpečiť právnické osoby a fyzické osoby – podnikatelia, ktorí vyrábajú a skladujú nebezpečné látky alebo manipulujú s nebezpečnými látkami od začatia prevádzky zdroja ohrozenia.

5. Varovanie obyvateľstva a vyznamenanie osôb

Jedným z najdôležitejších opatrení, ktoré môže výrazne znížiť straty na ľudských životoch a majetku pri mimoriadnej udalosti, je včasné a spoľahlivé **varovanie obyvateľstva**

⁷ Metodické usmernenie o postupe pri radiačnom monitorovaní a o vedení dokumentácie radiačného monitorovania 3/XXVI/3

a vyzrozumienie osôb. Tieto opatrenia v civilnej ochrane SR zabezpečuje informačný systém CO.

Varovanie obyvateľstva⁸ sa vykonáva varovnými signálmi: **"VŠEOBECNÉ OHROZENIE"** - 2 minútovým kolísavým tónom sirén pri ohrození alebo vzniku mimoriadnej udalosti, ako aj pri možnosti rozšírenia následkov mimoriadnej udalosti,

"OHROZENIE VODOU"- 6 minútovým stálym tónom sirén pri ohrození ničivými účinkami vody.

Koniec ohrozenia alebo koniec pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti sa vyhlasuje signálom **"KONIEC OHROZENIA"** - 2 minútovým stálym tónom sirén bez opakovania.

Varovné signály a signál "KONIEC OHROZENIA" sa následne dopĺňajú **hovorenou informáciou** prostredníctvom hromadných informačných prostriedkov. **Slovná informácia obsahuje:** deň a hodinu vzniku alebo skončenia ohrozenia, údaje o zdroji ohrozenia, údaje o druhu ohrozenia, údaje o veľkosti ohrozeného územia, základné pokyny na konanie obyvateľstva.

Preskúšanie prevádzkyschopnosti systémov varovania obyvateľstva sa vykonáva **2-minútovým stálym tónom sirén** po predchádzajúcom informovaní obyvateľstva o čase skúšky prostredníctvom hromadných informačných prostriedkov **spravidla každý 2 piatok v mesiaci.**

S rozvojom priemyslu, bez ohľadu na stále dokonalejšie technológie, sa neustále zvyšuje potenciálne ohrozenie v dôsledku výroby, skladovania alebo prepravy nebezpečných látok. Zvyšovanie ohrozenia a kvalitatívne nový prístup k ochrane života, zdravia a majetku je hlavným dôvodom súčasnej modernizácie technického vybavenia systému, ktorý hlásna služba používa.

Systém s dominantnou linkovou prenosovou technikou a rotačnými elektrickými poplachovými sirénami, sa postupne mení na integrovaný bezdrôtovo ovládaný varovací systém, riadený výkonnou výpočtovou technikou. Na celom území SR je varovanie a vyzrozumienie zabezpečené teritoriálnym systémom a to prioritne na územiach s veľkou koncentráciou obyvateľstva a na územiach potencionálne ohrozených z vodohospodárskych diel. Tam, kde je možnosť ohrozenia obyvateľstva nebezpečnými látkami, základný systém postupne dopĺňajú autonómne systémy,⁹ priamo ovládané z pracovísk ohrozujúcich prevádzok.

6. Evakuácia

Evakuáciou¹⁰ sa rozumie odsun ohrozených osôb, zvierat, prípadne vecí z určitého územia.

Evakuácia sa člení¹¹ na:

- a) **krátkodobú** evakuáciu s možným návratom evakuantov do 72 hodín
- b) **dlhodobú** evakuáciu s možným návratom evakuantov po 72 hodinách.

Evakuáciu plánuje, vyhlasuje, riadi a zabezpečuje podľa pôsobnosti:

⁸ § 3a zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

⁹ § 3 ods. 2 vyhlášky MV SR č. 388/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie technických a prevádzkových podmienok informačného systému civilnej ochrany v znení neskorších predpisov

¹⁰ § 3 ods. 10 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

¹¹ §3 ods. 2 vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

- a) **obec**¹², ktorá okrem toho poskytuje núdzové ubytovanie a núdzové zásobovanie evakuovaným. Starosta obce môže zriadiť evakuačnú komisiu¹³ obce, ako svoj odborný poradný orgán. Vymenúva a odvoláva jej predsedu, členov a schvaľuje jej štatút.
- b) **okresný úrad**¹⁴, ak nepatrí do pôsobnosti právnických osôb, fyzických osôb - podnikateľov alebo obcí a rozhoduje o povinnosti obcí umiestniť evakuovaných. Prednosta obvodného úradu môže zriadiť evakuačnú komisiu¹² obvodu, ako svoj odborný poradný orgán. Vymenúva a odvoláva jej predsedu, podpredsedu, tajomníka a členov a schvaľuje jej štatút.
- c) **okresný úrad v sídle kraja**¹⁵, ak jej rozsah presahuje územný obvod obvodného úradu. Prednosta obvodného úradu môže zriadiť evakuačnú komisiu¹² kraja, ako svoj odborný poradný orgán. Vymenúva a odvoláva jej predsedu, podpredsedu, tajomníka a členov a schvaľuje jej štatút.

Obsahom plánu evakuácie obce a obvodného úradu¹⁶ je textová a grafická časť zámeru zabezpečenia evakuácie.

Samosprávny kraj v rámci svojej samosprávnej pôsobnosti¹⁷ spolupracuje s orgánmi štátnej správy a obcami pri plánovaní a zabezpečovaní evakuácie na svojom území a utvára podmienky pri evakuácii na súčinnosť medzi samosprávnymi krajinami

Právnické osoby a fyzické osoby – podnikatelia majú za povinnosť plánovať a pri mimoriadnej udalosti vyhlásiť a uskutočniť evakuáciu svojich zamestnancov a osôb prevzatých do starostlivosti a neodkladne o tom informovať obec, na ktorej území pôsobia¹⁸. Vypracúvajú plány evakuácie, ktorých obsahom je textová a grafická časť zámeru zabezpečenia evakuácie¹⁹

Pri vzniku, ako aj pri možnosti rozšírenia mimoriadnej udalosti sa varovanie obyvateľstva vykonáva varovnými signálmi. **Evakuácia sa vyhlasuje**²⁰ prostredníctvom hromadných informačných prostriedkov **a odvolá sa**, ak pominul dôvod, pre ktorý bola vyhlásená.

Evakuácia sa vykonáva až po vyhlásení mimoriadnej situácie²¹.

Každý evakuovaný si môže vziať so sebou iba obmedzené množstvo vecí na zabezpečenie nevyhnutných životných potrieb, pričom **hmotnosť evakuačnej batožiny**²² **môže byť najviac:**

1. **25 kg** u dospeljej osoby,
2. **15 kg** u dieťaťa,
3. **5 kg** príručnej batožiny okrem batožiny podľa prvého a druhého bodu

¹² § 15 ods. 1 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

¹³ § 9 ods. 1 a 3 vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

¹⁴ § 14 ods. 1 písm. i) zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

¹⁵ § 13 ods. 1 písm. h) zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

¹⁶ ČASŤ A a B Prílohy č. 11 k vyhláške MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

¹⁷ § 14a ods. 1 písm. b) zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

¹⁸ § 16 ods. 1 písm. i) a ods. 2 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších

predpisov

¹⁹ ČASŤ C Prílohy č. 11 k vyhláške MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

²⁰ § 2 ods. 1 a 2 vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

²¹ § 3 ods. 2 písm. b) zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

²² § 5 ods. 4 vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

Evakuovaným sa odporúča, aby si po vyhlásení evakuácie vzali so sebou túto batožinu:

- osobné doklady, dôležité dokumenty, peniaze a iné malé cennosti, (občiansky preukaz príp. cestovný pas, vodičský preukaz, technické osvedčenie o motorovom vozidle, vkladné knižky, platobné karty, preukaz poistenca a pod.),
- lieky a nevyhnutné zdravotnícke prostriedky,
- základné trvanlivé potraviny a pitná voda (nápoje) na 2 až 3 dni,
- predmety osobnej hygieny (predmety dennej potreby),
- vreckovú lampu (sviečku, zápalky),
- prikrývku alebo spací vak,
- náhradnú osobnú bielizeň, náhradný odev, náhradnú obuv a nepremokavý plášť,
- v zimnom období zimné doplnky,
- ďalšie nevyhnutné osobné veci podľa vlastného uváženia (napr. mobil, okuliare, hračky pre deti).

Obyvateľstvo sa na účel plánovania a zabezpečovania evakuácie člení na tieto skupiny²³:

- a) deti MŠ, žiaci ZŠ, žiaci SŠ, ako aj deti a žiaci školského zariadenia,
- b) matky a iné oprávnené osoby v domácnosti s deťmi,
- c) osoby umiestnené v zdravotníckom zariadení, zariadení sociálnych služieb a v zariadení sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately,
- d) osoby so zdravotným postihnutím v domácnosti s rodinným príslušníkom alebo osobou, ktorá osobe so zdravotným postihnutím poskytuje pomoc,
- e) ostatné obyvateľstvo.

Opatrenia po vyhlásení evakuácie obyvateľstva:

- a) **pripraviť si evakuačnú batožinu²⁴**. Batožina okrem príručnej batožiny musí byť pri preprave označená štítkom²⁵ s menom a priezviskom, adresou pobytu, prípadne telefonickým kontaktom, a ak je to možné, uzamknutá,
- b) **dalej** uhasiť otvorený oheň, vypnúť hlavné rozvody plynu a vody, vypnúť elektrické spotrebiče (okrem chladničiek a mrazničiek), nechať uzavreté a utesnené okná a dvere i utesnené vetráky,
- c) **uzamknúť** byt a dom, zaistiť okná a dvere proti vlámaniu,
- d) **na vchodové dvere** umiestniť v priehľadnej plastovej obálke na spisy list papiera formátu A4, kde uviesť názov "EVAKUÁCIA", meno a priezvisko, čas a dátum, miesto evakuácie alebo ukrytia,
- e) **vziať so sebou** evakuačnú batožinu, nekontaminované domáce zvieratá, improvizované prostriedky ochrany alebo špeciálne PIO dať do ochrannej polohy, presun do prístavených prepravných prostriedkov vykonať bez časových strát,

²³ § 5 ods. 1 vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

²⁴ Príloha č. 2 k vyhláške MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

²⁵ § 11 ods. 5 vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

- f) **vyhľadať osoby** u ktorých možno predpokladať, že nemohli zaregistrovať vyhlásenie evakuácie, informovať ich a poskytnúť pomoc (deťom bez dozoru, starším, chorým, nevládnym a pod.),
- g) **zabezpečiť domáce zvieratá**, ktoré sa nemôžu vziať so sebou a hospodárske zvieratá, ktoré prežijú samostatne dlhšiu dobu krmivom a zásobou vody na 2-3 dni, uzavrieť a utesniť priestory a stajne a tieto zreteľne označiť veľkým písmenom "Z",
- h) **sledovať rozhlas, televíziu, miestny rozhlas** a dodržiavať pokyny pracovníkov, ktorí zabezpečujú evakuáciu,
- i) **dostaviť sa do určeného evakuačného zariadenia.**

Evakuácia obyvateľstva sa vykonáva:

- a) **dopravnými prostriedkami**, ak to nie je možné alebo účelné pešo alebo
- b) **samovoľnou evakuáciou** osobnými dopravnými prostriedkami, ak to nie je možné alebo účelné, pešo.

Pri organizovanej evakuácii osôb prostriedkami hromadnej prepravy vykonávať tieto opatrenia:

- a) **k odsunu sa zhromažďovať** na určených miestach bez vyvolávania paniky podľa pokynov miestneho alebo obecného úradu vydaných miestnym rozhlasom (alebo inými spôsobmi), poradie odsunu určí miestny alebo obecný úrad,
- b) **po nariadení evakuácie** budú deti a žiaci, ktorí nemohli byť odovzdaní rodičom alebo prepustení domov, spolu s učiteľmi a vychovávateľmi z predškolských a školských zariadení evakuovaní samostatne,
- c) **osoby vevakuované z kontaminovaných oblastí, dopravné prostriedky a iné veci** musia prejsť cez kontrolné stanovište (KS) z dôvodu vykonania dozimetrickej kontroly, zisťovania plošnej kontaminácie povrchu tela nebezpečnými látkami, vykonania hygienickej očisty a prípadného poskytnutia zdravotnej starostlivosti a neodkladnej zdravotnej starostlivosti,
- d) **po ukončení evakuácie** je možné vyhľadať príbuzných, alebo sa uchádzať o iné ubytovanie, ako vopred zabezpečila evakuačná komisia. Nikomu nebude zabránený voľný pohyb mimo ohrozenej oblasti.

Samovoľná evakuácia

Samovoľná evakuácia sa rieši²⁶ bezodkladne usmerňovaním neorganizovaného opúšťania ohrozeného územia, spresňovaním evakuačných trás a zamedzením prístupu obyvateľstva na ohrozené územie. Okrem týchto opatrení platia aj tieto **odporúčania**:

- ak odchádzate k príbuzným alebo známym, nezabudnite po príchode nahlásiť svoj pobyt na príslušných úradoch (dôležité pre zistenie počtu zasiahnutých, nezvestných atď.)

²⁶ § 3 ods. 4 vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

Samovol'nú evakuáciu osobnými prepravnými prostriedkami voliť najmä v týchto prípadoch:

- a) vozidlo je zagarážované neďaleko miesta ukrytia, je v dobrom technickom stave,
- b) v nádrži vozidla je zásoba pohonných hmôt aspoň na 100 km jazdy,
- c) potenciálny vodič je plne spôsobilý na jazdu.

Pri tejto forme evakuácie vykonávať tieto opatrenia:

- a) trasu jazdy dodržať kolmo na smer prízemného vetra,
- b) voliť najmä vopred určené verejné komunikácie, na ktorých budú poriadkové jednotky regulovať pohyb osôb a prepravných prostriedkov,
- c) pri nepoužití určených trás rátať s dlhšou dobou na opustenie ohrozenej oblasti a voliť jazdu kolmo na smer vetra,
- d) dodržiavať presne pokyny poriadkových jednotiek, sledovať správy Slovenského rozhlasu a po opustení hraníc ohrozenej oblasti zastaviť sa na KS. Na KS sa podrobiť evidencii a tiež monitorovaniu ožiarenia, plošnej kontaminácie a hygienickej očisty (vrátane osobných vecí, prepravného prostriedku a domácich zvierat).

Plán evakuácie sa aktualizuje²⁷

- k 31. decembru kalendárneho roka alebo bezodkladne, ak ide o podstatnú zmenu, ktorá sa týka najmä predpokladaného počtu evakuantov, evakuačnej trasy a zloženia evakuačnej komisie.

7. Ukrytie

Ukrytím²⁸ sa rozumie ochrana osôb v ochranných stavbách pred možnými následkami mimoriadnych udalostí. **Za ochranné stavby** sa považujú²⁹:

- a) ochranné a úkrytové priestory všetkých kategórií a typov,
- b) chránené pracoviská, ktoré slúžia civilnej ochrane.

Ukrytie obyvateľstva sa zabezpečuje v odolných úkrytoch, plynotesných úkrytoch a jednoduchých úkrytoch budovaných svojpomocou diferencovane podľa analýzy územia, z hľadiska možných mimoriadnych udalostí.

Na zabezpečenie ukrytia obyvateľstva sa vypracúva plán ukrytia obyvateľstva³⁰, ktorý je súčasťou plánu ochrany.

7.1. Režim života pre obyvateľstvo pri ukrytí v ochranných stavbách CO:

1. Režim správania sa osôb pri vstupe do úkrytu z vonkajšieho kontaminovaného prostredia dodržiavať v tomto poradí:

²⁷ § 15 ods. 2 vyhlášky MV SR č. 328/2012 Z. z., ktorou sa ustanovujú podrobnosti o evakuácii

²⁸ § 3 ods. 9 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

²⁹ § 4 ods. 1 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

³⁰ § 6 vyhlášky MV SR č. 532/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie stavebnotechnických požiadaviek a technických podmienok zariadení civilnej ochrany v znení neskorších predpisov

- a) odložiť vrchný odev, PIO a úkrytovú batožinu v chodbe pred vstupom do úkrytu, alebo v inom určenom priestore,
- b) vykonať v prvej hygienickej predsieni (slučke) čiastočnú dezaktiváciu odevu, obuvi a neseného materiálu, ale hlavne nechránených kontaminovaných častí tela,
- c) vykonať vlastnú úplnú hygienickú očistu.

2. Režim života osôb v úkryte uplatňovať takto:

- a) starať sa o osobné veci, udržiavať PIO v pohotovostnej polohe a použiť ich včas len na pokyn veliteľa úkrytového družstva,
- b) zbytočne nepoužívať sociálne zariadenia úkrytu, šetriť vodou a potravinami, dodržiavať čistotu a poriadok pri osobnej hygiene,
- c) nefajčiť, nezapaľovať sviečky, neznečisťovať vzduch, ani iným spôsobom neobmedzovať spoluukrývané osoby,
- d) zbytočne nevyhľadávať konflikty so spoluukrývanými osobami, nevyžadovať pre svoje osobné pohodlie neodôvodnené privilégia,
- e) zdržiavať sa len vo vymedzenom priestore, zbytočne sa z neho nepremiestňovať a tým neprekážať v činnosti príslušníkom úkrytového družstva a zbytočne nevyrušovať spoluukrývané osoby,
- f) v priebehu vývoja mimoriadnej situácie sa správať pokojne, s potrebným nadhľadom a disciplinovane,
- g) nevyvolávať a nešíriť paniku v úkryte, ale svojim správaním sa tejto predchádzať,
- h) napomáhať pri udržiavaní pokoja úkrytového družstva,
- i) pozorne zaznamenávať a registrovať informácie o vývoji mimoriadnej situácie,
- j) presne sa riadiť ustanoveniami platného úkrytového poriadku, priamymi pokynmi a usmerneniami veliteľa a príslušníkov úkrytového družstva, ktoré sú vydávané vzhľadom na vývin mimoriadnej situácie,
- k) dodržiavať stanovené režimy správania sa v úkryte,
- l) navrhovať príslušníkom úkrytového družstva reálne opatrenia smerujúce ku zlepšeniu situácie osôb v úkryte a k efektívnosti ukrytia.

3. Režim života osôb opúšťajúcich úkryt uplatňovať takto:

- a) ak nie je okolie úkrytu kontaminované, organizovane na pokyn veliteľa odchádzať do svojich domov (bytov),
- b) pri kontaminácii okolia úkrytu opustiť úkryt v nasadených PIO a po vyznačených priechodoch prejsť na vykonanie hygienickej očisty alebo do prepravných prostriedkov k vykonaniu evakuácie, pričom presne plniť pokyny poriadkových jednotiek.

8. Individuálna ochrana obyvateľstva

Individuálna ochrana obyvateľstva patrí z hľadiska jej účelu medzi protiradiačné, protichemické a protibiologické opatrenia, ktoré sú určené na zníženie, alebo vylúčenie následkov pôsobenia **nebezpečných látok**, ktorými sú prírodné alebo syntetické látky, ktoré svojimi chemickými, fyzikálnymi, toxikologickými alebo biologickými vlastnosťami samostatne, alebo v kombinácii môžu spôsobiť ohrozenie života, zdravia alebo majetku.

Individuálna ochrana osôb³¹ sa zabezpečuje **improvizovanými prostriedkami** a **špeciálnymi prostriedkami individuálnej ochrany**, používajú sa bez vyzvania ihneď po varovaní obyvateľstva po vzniku mimoriadnej udalosti spojenej s únikom nebezpečnej látky.

Improvizované prostriedky (uterák, vreckovka, plášť do dažďa, gumové čičmy, rukavice, igelitové vrecká, rôzne kombinézy impregnovaných materiálov) sú prostriedky, ktoré sa zhotovujú na ochranu dýchacích ciest, očí a nekrytých častí tela z bežne dostupných materiálov, ktoré sú určené len na nevyhnutný čas pri evakuácii alebo na opustenie kontaminovaného priestoru.

Špeciálne prostriedky individuálnej ochrany osôb sú ochranné pomôcky dýchacích ciest a povrchu tela pôsobiace proti účinkom nebezpečných látok.

K individuálnej ochrane zaisťuje civilná ochrana dostatočný počet prostriedkov individuálnej ochrany pre obyvateľstvo. Prostriedky sú uložené v skladoch, odkiaľ sú pri mimoriadnych situáciách vydávané obyvateľstvu podľa spracovaných plánov. PIO sú u právnických a fyzických osôb skladované pre ich zamestnancov a osoby prevzaté do starostlivosti (osoba prevzatá do starostlivosti je osoba, ktorá sa okrem zamestnancov právnických osôb alebo zamestnancov fyzických osôb - podnikateľov nachádza s ich vedomím na nehnuteľnostiach, ktoré užívajú tieto právnické osoby alebo fyzické osoby - podnikatelia).

Prostriedky individuálnej ochrany sa vydávajú bezodplatne všetkým obyvateľom Slovenskej republiky spravidla za brannej pohotovosti štátu

Základné druhy prostriedkov

- detský ochranný vak DV-75 - do 18 mesiacov
- detská ochranná kazajka DK-88 (DK-88/93)
detská ochranná maska DM-1 - od 18 mesiacov do 6 rokov
- detská ochranná maska CM-3/3h - školopovinné deti
- ochranná maska CM-4 - dospelé osoby
- ochranné rúško OR-1 - pre všetky kategórie

K týmto PIO sa využívajú nasledovné ochranné filtre:

- filtre typu MOF

Diagnostické dozimetre :

- súprava operatívnych dozimetrov (DC-3A-72)
- diagnostický dozimeter (DD-80)
- obaly na PIO

³¹ § 4 ods. 6 vyhlášky MV SR č. 533/2006 Z. z. o podrobnostiach o ochrane obyvateľstva pred účinkami nebezpečných látok v znení neskorších predpisov

Príprava ochrannej masky na použitie:

Pred použitím sa ochranná maska:

- skompletizuje (priskrutkuje sa MOF po odstránení skrutkového uzáveru z hrdla a vybratí zátky z PVC zo dna filtra, oboje sa potom vloží do brašne),
- lícnica sa obráti vnútrajškom von a vydezinfikuje sa napr.: 0,5% Ajatínu (nechá sa pôsobiť asi 30 minút),
- zorníky sa očistia suchou handričkou, z vnútornej strany sa ponatierajú glycerínovým mydielkom a náter sa rozotrie palcom,
- upínacie pásiky sa uvoľnia tak, aby krížové spoje boli na tyle hlavy,
- osoby s chybou zraku si u optika dajú zaskliť okuliarové vložky a nasadia si ich do lícnice,
- po 30 minútach sa lícnica masky opláchne vodou a vysuší,
- OM sa potom s naskrutkovaným filtrom vloží do brašne tak, aby ventilová komora smerovala dozadu.

9. Zabezpečovanie záchranných prác³²

Územie postihnuté mimoriadnou udalosťou³³ je charakterizované pri:

1. živej pohrome – veľkým počtom osôb, ktoré sú bez prístrešia a základných životných potrieb, šokované, zranené alebo usmrtené, zničením a poškodením budov, priemyselných objektov, mostov, narušením dopravy, poškodením rozvodných sietí a ich zariadení, zatopením objektov a zaplavením rozsiahlych území, vznikom požiarov, postihnutím veľkého počtu zvierat, zničením alebo narušením porastov, lesov a pôdy, zhoršením hygienických podmienok, vznikom a šírením infekčných ochorení, miestnymi a plošnými závalmi ulíc, poškodením pozemných komunikácií, celkovým narušením života, životného prostredia a obmedzením výroby.
2. havárii – postihnutím a ohrozením osôb, ovzdušia, zvierat, terénu, vody a potravín, zhoršením hygienických podmienok, vznikom a šírením infekčných ochorení
3. katastrofe - postihnutím a ohrozením osôb, ovzdušia, zvierat, terénu, vody a potravín, zhoršením hygienických podmienok, vznikom a šírením infekčných ochorení, narušením života, výroby a životného prostredia
4. teroristickom útoku – usmrtením, zranením a ohrozením veľkého počtu osôb, kontaminovaným ovzduším, vody, potravín a terénu, vznikom paniky postihnutého i nepostihnutého obyvateľstva, vznikom značných materiálnych škôd a strát a pod.

Analýzu územia obvodu z hľadiska možných mimoriadnych udalostí vypracúva okresný úrad v spolupráci s právnickými osobami a fyzickými osobami - podnikateľmi.

Záchranné práce:³⁴

³² § 3 ods. 6 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

³³ Príloha č. 1 k vyhláske MV SR č. 523/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie záchranných prác a organizovanie jednotiek civilnej ochrany v znení neskorších predpisov

³⁴ § 3 ods. 6 zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

Záchranné práce sú činnosti na záchranu života, zdravia osôb a záchranu majetku, ako aj na ich odsun z ohrozených alebo postihnutých priestorov. Súčasťou záchranných prác sú činnosti na zamedzenie šírenia a pôsobenia následkov mimoriadnej udalosti a vytvorenie podmienok na odstránenie následkov mimoriadnej udalosti.

Záchranné práce³⁵ vykonávajú základné záchranné zložky integrovaného záchranného systému, ostatné záchranné zložky integrovaného záchranného systému, útvary Policajného zboru a osoby povolané na osobné úkony.

Záchranné zložky integrovaného záchranného systému:³⁶

V integrovanom záchrannom systéme pôsobia:

a) základné záchranné zložky,

hasičský a záchranný zbor,
poskytovatelia záchrannej zdravotnej služby,
kontrolné chemické laboratória civilnej ochrany,
Horská záchranná služba,
Banská záchranná služba.

b) ostatné záchranné zložky,

Armáda Slovenskej republiky,
obecné (mestské) hasičské zbory,
závodné hasičské útvary,
závodné hasičské zbory,
pracoviská vykonávajúce štátny dozor alebo činnosti podľa osobitných predpisov,
jednotky civilnej ochrany,
obecná polícia,
Slovenský Červený kríž,
iné právnické osoby a fyzické osoby, ktorých predmetom činnosti je poskytovanie pomoci pri ochrane života, zdravia a majetku.

c) útvary Policajného zboru.

Záchranné práce³⁷ **pri mimoriadnej udalosti** riadi obvodný úrad, ak nepatria do pôsobnosti iných orgánov štátnej správy, právnických osôb, fyzických osôb – podnikateľov alebo obcí, prednosta obvodného úradu je oprávnený ukladať úlohy a vydávať príkazy vedúcim iných štátnych orgánov, starostom obcí, štatutárnym orgánom právnických osôb a fyzickým osobám vo svojom územnom obvode súvisiace s riadením záchranných prác.

II. Zásady ochrany obyvateľstva pri úniku nebezpečných látok

1. Havárie spojené s únikom chemických nebezpečných látok a zásady ochrany proti ich účinkom

Neustále rastúca zložitnosť výrobných technológií a procesov a používanie nebezpečných chemických látok v priemysle, poľnohospodárstve, pri úprave vody, v chladiarenských zariadeniach a ich doprava po cestných a železničných komunikáciách je stálym potenciálnym zdrojom mimoriadnych udalostí. Základným poslaním civilnej ochrany je

³⁵ § 1 ods. 1 vyhlášky MV SR č. 523/2006 Z. z. o podrobnostiach na zabezpečenie záchranných prác a organizovanie jednotiek civilnej ochrany v znení neskorších predpisov

³⁶ §7 vyhlášky MV SR č. 129/2002 Z. z. o integrovanom záchrannom systéme v znení neskorších predpisov

³⁷ § 14 ods. 1 písm. h) zákona č. 42/1994 Z. z. o civilnej ochrane obyvateľstva v znení neskorších predpisov

chrániť život, zdravie a majetok, predchádzať a pre prípad ich vzniku mať pripravené zodpovedajúce opatrenia k ochrane a pomoci obyvateľstva.

Podrobnosti na zabezpečenie ochrany obyvateľstva pred účinkami nebezpečných látok z hľadiska možnosti vzniku v objekte, alebo v komplexe objektov, pri výrobe, skladovaní a manipulácii s nebezpečnými látkami a pri preprave nebezpečných látok rieši vyhláška MV SR č. 533/2006 Z. z. o podrobnostiach o ochrane obyvateľstva pred účinkami nebezpečných látok v znení neskorších predpisov.

Na území obvodu Bratislava sa spracúvajú a používajú najmä tieto nebezpečné látky:

- **amoniak (čpavok):** RAJO, a.s., Zimný štadión V. Dzurilu, Harmincova a O. Nepelu, ICE-BERG Slovakia, s r.o., Mondeléz SR, a.s., Slovnaft, a.s., Duslo, pracovisko Bratislava,
- **sírouhlík:** Duslo, a.s. pracovisko Bratislava.

1. 1. Amoniak (NH₃)³⁸

je bezfarebný, toxický, horľavý a pri určitých koncentráciách aj výbušný. Má charakteristický štipľavý až dráždivý a dusivý zápach zásaditej príchuti. Vyskytuje sa ako stlačený alebo skvapalnený plyn. Vyteľajúca kvapalina prechádza rýchlo do plynnej fázy. Pre svoju dobrú rozpustnosť vo vode dráždi horné dýchacie cesty, čo je typickým prejavom a upozornením. Pri rozpínaní plynu sa môžu krátkodobo tvoriť hmly. Pri úniku látky do kanalizácie alebo odpadových vôd vzniká leptavá – zásaditá žieravá zmes. Je ľahší ako vzduch.

Amoniak je už zmyslovo zistiteľný pri koncentráciách 1 – 5 ppm. Polhodinový pobyt koncentráciách 2160 ppm je životu nebezpečný a koncentrácie nad 4300 ppm rýchle usmrcujú v priebehu niekoľkých minút. Dlhší pobyt vo vysokých koncentráciách (najmä v uzavretom priestore), má za následok pocit silného podráždenia dýchacích ciest, očí a môže dôjsť ku kŕčom a edému pľúc. Styk s tekutinou vyvoláva na nechránených častiach ťažké omrzliny.

Prvá pomoc pri zasiahnutí:

- postihnutého preniesť mimo kontaminovaný priestor na čerstvý vzduch,
- nesmie chodiť,
- je nutné ho prezliecť a umyť najmä pri zasiahnutí kvapalinou resp. ak strávil dlhý čas v kontaminovanom prostredí a šaty sú nasiaknuté výparmi,
- vypláchnuť oči viackrát čistou vodou a potom brómovou vodou,
- vypláchnuť ústa dôkladne viackrát čistou vodou,
- zabezpečiť úplný telesný pokoj, je možné podávať upokojujúce lieky
- zabezpečiť ochranu proti chladu
- zákaz podávania alkoholických nápojov a zákaz fajčiť
- neodkladne zabezpečiť odsun do zdravotníckeho zariadenia resp. privolať lekára.

1.2. Sírouhlík CS₂

³⁸ Revue Civilná ochrana

je horľavá, bezfarebná až nažltla ľahko prchavá, pohyblivá, silne lomiaci svetlo, vo vode málo rozpustná, jedovatá kvapalina. Pary sú ťažšie ako vzduch, s ktorým tvorí výbušné zmesi, za tepla sa rozkladá za vývinu toxických látok (napr. oxidu uhoľnatého, oxidu siričitého). Horí svetlo modrým studeným plameňom, má sklon k elektrostatickému nabíjaniu.

Do organizmu vstupuje najmä pľúcami, pri priamom kontakte sa dostáva do organizmu aj cez pokožku. Akútna otrava sa prejavuje ako narkóza. Na začiatku bývajú bolesti hlavy a ospalosť, potom vzrušenie, sčervenanie tváre, poruchy koordinácie, závrate a niekedy stavy so sluchovými a zrakovými halucináciami. Nasleduje otupenosť prechádzajúca do bezvedomia, v ťažkých prípadoch sa dostávajú kŕče a nastáva smrť spôsobená ochrnutím dýchacieho centra.

Prvá pomoc pri zasiahnutí:

- postihnutého preniesť mimo kontaminovaný priestor na čerstvý vzduch,
- uložiť do pokojovej polohy,
- uvoľniť tesné súčasti odevu,
- pri zástave dychu okamžite zaviesť umelé dýchanie alebo dýchanie pomocou prístroja,
- okamžite vyzliecť a odstrániť postriekané časti odevu, topánky, pančuchy,
- opláchnuť dôkladne vodou postihnuté miesta na tele a prekryť sterilným obvazom,
- pri zasiahnutí očí okamžite premývať vodou 10 až 15 minút,
- zabezpečiť ochranu proti chladu,
- neodkladne zabezpečiť odsun do zdravotníckeho zariadenia resp. privolať lekára.

1. 3. Etylénoxid C₂H₄O

Je horľavý, bezfarebný, páchnuci po éteri, vo vode neobmedzene rozpustný, stlačený alebo skvapalnený jedovatý plyn. Pri teplotách < 11 °C je číra kvapalina, ktorá so vzduchom tvorí výbušnú zmes. Uvoľnená kvapalina prechádza rýchle do plynnej fázy, tvorí chladnú hmlu, ktorá je ťažšia ako vzduch. Má sklon k samovoľnému rozkladu.

Etylénoxid je veľmi reaktívna látka a jeho účinky sú mnohostranné, má narkotický účinok a charakterizuje sa ako protoplazmatický jed, ktorý môže byť príčinou alergických ochorení. Je mutagénny a spôsobuje rakovinu. Rýchla smrť môže nastať v dôsledku edému pľúc. Môžu sa prejavovať poruchy srdcovej činnosti.

Prvá pomoc pri zasiahnutí:

- postihnutého preniesť mimo kontaminovaný priestor na čerstvý vzduch,
- pri zástave dychu okamžite zaviesť umelé dýchanie alebo dýchanie pomocou prístroja,
- okamžite vyzliecť a odstrániť postriekané časti odevu, topánky, pančuchy,
- opláchnuť dôkladne vodou postihnuté miesta na tele,
- pri zasiahnutí očí okamžite premývať vodou 10 až 15 minút,

- neodkladne zabezpečiť odsun do zdravotníckeho zariadenia resp. privolať lekára.

1.4. Základné pokyny na ochranu pri ohrození nebezpečnými látkami

a) ak ste očitým svedkom vzniku mimoriadnej udalosti ihneď zavolať na tiesňovú linku

- "112" - Koordinačné stredisko IZS,
- "158" - policajný zbor,
- "155" - záchranná služba,
- "150" - hasičský a záchranný zbor,

b) pri podávaní informácie operátorovi tiesňovej linky uviesť tieto základné údaje:

- **Čo sa stalo?** Táto informácia je potrebná na posúdenie, akú pomoc treba vyslať. Ide o požiar, dopravnú nehodu, povodeň, trestný čin? Aký je rozsah udalosti? Ide o požiar domu, bytu, lesa, ohrozenie života viacerých osôb, zaplavenie cesty, poľa, obce a podobne.
- **Kde sa to stalo?** Táto informácia je nutná k ľahkému a rýchlemu nájdeniu miesta hlásenej udalosti. Ak sa udalosť stala v byte, na pracovisku alebo v inom uzatvorenom priestore, treba operátorovi povedať adresu a číslo domu, poschodie, číslo bytu, meno majiteľa bytu, príp. ako nájsť dom (hlavne na sídliskách). Ak sa udalosť stala na verejnej komunikácii alebo na voľných priestranstvách, je potrebný stručný a výstižný popis miesta udalosti, napr. spomenúť typickú budovu nablízku, alebo križovatku, poslednú obec, odbočku, kilometrovník na diaľnici, číslo diaľnice a pod.
- **Komu sa to stalo?** Spomeňte čo najviac informácií o postihnutom: pohlavie, približný vek, počet postihnutých. Tieto informácie sú dôležité pre zabezpečenie adekvátnej pomoci.
- **Informácie o Vás.** Na záver je vhodné operátorovi povedať číslo telefónu, z ktorého voláte, keby Vám operátor potreboval zavolať späť, napr. pri hľadaní miesta alebo iných problémoch, ako aj Vaše meno a priezvisko.
- Ak je na miesto udalosti sťažený prístup (napr. neprejazdná cesta) alebo riziko ďalšieho nebezpečenstva (napr. výbuchu, nebezpečné látky, a pod.), nezabudnite na to upozorniť operátora.

c) Čo robiť po zaznení varovného signálu „všeobecné ohrozenie“

- pri pobyte mimo budovu – vyhľadať čo najrýchlejšie úkryt, poprípade vstúpiť do najbližšej budovy
- sledovať vysielač rozhlasu a televízie a riadiť sa podľa pokynov
- upozorniť starých, chorých, invalidných susedov na vzniknutú situáciu, prípadne poskytnúť pomoc, postarať sa o deti bez dozoru
- vypnúť prístroje a spotrebiče, zatvoriť plynové a vodovodné ventily
- zbytočne nezaťažovať telefónne linky

d) Ako sa chrániť pri úniku chemickej nebezpečnej látky

- zachovať pokoj, konať s rozvahou, bez paniky
- ihneď opustiť ohrozený priestor čo najkratšou cestou
- únik z ohrozeného priestoru voliť vždy kolmo na smer vetra

- chrániť si dýchacie cesty improvizovanými prostriedkami (uterák, vreckovka, šál)
- pri zasiahnutí nebezpečnou látkou použiť čo najskôr všetky dostupné prostriedky na jej odstránenie (voda, mydlo, čisté oblečenie)
- vyhľadať lekársku pomoc

2. Biologické nebezpečné látky

Biologické nebezpečné látky (BNL) môžu byť uložené ako jemný prášok alebo aerosól v poštovej zásielke, v zanechanej prenosnej batožine alebo iných odložených veciach bežnej potreby. Môžu byť aj súčasťou nastroženého výbušného systému. Zo všetkých potenciálnych biologických zbraní predstavujú najväčšiu hrozbu **antrax, kiahne, mor a botulizmus**.

Spôsoby možného uvoľnenia biologických prostriedkov:

- pri preprave biologických látok
- na pracoviskách s biologickými látkami
- teroristický útok

Účinky

Antrax – symptómy – horúčka a vyčerpanosť, často nasledovaná ľahkým zlepšením, potom náhly začiatok ťažkých dýchacích ťažkostí, šok, zápal pľúc a smrť v priebehu 2 až 3 dní. Inkubačná doba 1 až 6 dní. Ochorenie je liečiteľné, ak sa s antibiotickou liečbou začne pred objavením symptómov.

Kiahne – symptómy – malátnosť, horúčka, zvracanie, ako prvé sa objavujú bolesti hlavy, nasledované ostatnými príznakmi o 2 až 3 dni. Inkubačná doba priemerne 12 dní. Ochorenie je liečiteľné pri včasnom podaní vakcíny.

Mor – symptómy – malátnosť, vysoká teplota, bolestivosť lymfatických uzlín, môže sa vyskytnúť krvácanosť, obehové zlyhanie a prípadne až smrť. Inkubačná doba 2 až 10 dní. Ochorenie je liečiteľné, ak sa antibiotiká nasadia do 24 hodín.

Botulizmus – symptómy – slabosť, závrate, sucho v hrdle a ústach, rozmazané videnie, progresívna svalová slabosť. Čas do prejavu 24 až 48 hodín. Ochorenie je liečiteľné antitoxínom, ak je podaný včas.

Ako narábať s materiálom podozrivým z kontaminácie antraxom alebo inými nebezpečnými biologickými látkami

Žiadna panika

- a) Antrax môže spôsobiť infekciu kože, tráviaceho systému, alebo pľúc. Aby sa tak stalo, baktérie antraxu sa musia vtrieť cez poškodenú kožu, musia byť prehltnuté alebo vdýchnuté v jemnom aerosole. Aj po expozícii je možné predísť ochoreniu včasným liečením zodpovedajúcimi antibiotikami. Antrax sa nešíri z osoby na osobu.
- b) Aby mohol antrax pôsobiť v aerosole, častice aerosolu musia byť veľmi malé. Takýto produkt nie je ľahké vyrobiť, vyžaduje to vysokú kvalitu technických znalostí a špeciálne vybavenie. Ak sa tieto veľmi malé častice vdýchnu, môže vzniknúť pľúcna infekcia ohrozujúca život, aj v tomto prípade je efektívne včasné rozpoznanie a liečenie.

Podozrivý neotvorený list alebo balík (prípadne aj označený "Antrax")

- a) Nehrkať, netriať, ani nevyberať obsah podozrivej obálky (balíka).
- b) **Vložiť** obálku alebo balík do plastového vrečka, alebo nejakého vhodného kontajnera, aby nemohol obsah vytekať.
- c) Ak nie je žiaden kontajner k dispozícii, obálku alebo balík niečím **zakryť** – napr. oblečením, papierom, smetným košom, a potom už neodkrývať!
- d) **Opustiť** miestnosť a **zavrieť** dvere alebo celú časť budovy, aby ďalší ľudia nemohli prísť do styku s podozrivou zásielkou, zabrániť vstupu ďalším ľuďom.
- e) **Umyť** si ruky **mydlom a vodou**, aby sa žiaden prášok nerozšíril na tvár.
- f) Čo ďalej:
 - ak ste **doma**, hláste prípad na KS IZS alebo polícii č. tel. 112,158.
 - ak ste **v práci**, hláste prípad miestnej polícii a upozorníte nadriadených
- g) **Pripraviť zoznam** všetkých ľudí, ktorí boli v miestnosti alebo časti budovy v čase, keď sa zistila podozrivá zásielka. Tento zoznam potom poskytnúť polícii.

Obálka s práškom alebo prášok vysypaný na povrchu

- a) **Neskúšať utrieť** takýto prášok. Okamžite niečím vysypaný prášok **zakryť** – napr. oblečením, papierom, smetným košom, a potom už neodkrývať!
- b) **Opustiť** miestnosť a **zavrieť** dvere, alebo celú časť budovy, aby ďalší ľudia nemohli prísť do styku s podozrivou zásielkou, zabrániť vstupu ďalším ľuďom.
- c) **Umyť** si ruky **mydlom a vodou**, aby sa žiaden prášok nerozšíril na tvár
- d) Čo ďalej:
 - ak ste **doma**, hláste prípad polícii č. tel. 158, 112
 - ak ste **v práci**, hláste prípad miestnej polícii a upozorníte nadriadených
- e) **Vyzliecť** kontaminované oblečenie, vložiť ho do plastového vrečka, alebo iného kontajnera, odovzdať pracovníkom, ktorí prídu prípad riešiť
- f) Čo najskôr sa **osprchovať mydlom a vodou**, *nepoužiť však žiadne iné dezinfekčné prostriedky*
- g) Ak je to možné, pripraviť zoznam všetkých ľudí v miestnosti alebo časti budovy, najmä tých, ktorí prišli s práškom do styku. Tento zoznam potom poskytnúť polícii.

3. Rádioaktívne nebezpečné látky

Civilná ochrana zabezpečuje ochranu obyvateľstva aj pre prípad havárie spojenej s únikom rádioaktívnych látok cestou neustálej pripravenosti systémov, spracúvania adekvátnej dokumentácie a materiálneho zabezpečenia pre:

- a) monitorovanie územia,
- b) varovanie obyvateľstva a vyznamenie osôb,
- c) evakuáciu a ukrytie osôb,
- d) reguláciu pohybu osôb a dopravných prostriedkov,

- e) prvú predlekársku pomoc a neodkladnú zdravotnú starostlivosť,
- f) individuálnu ochranu osôb,
- g) hygienická očista osôb,
- h) dekontamináciu terénu, budov a materiálu,
- i) zabezpečenie ochrany zamestnancov, ktorí nemôžu skončiť pracovnú činnosť a nachádzajú sa v oblasti ohrozenia,
- j) likvidácia úniku nebezpečných látok a zamedzenie ich nekontrolovateľného šírenia,
- k) profylaxiu,
- l) zákaz a regulácia spotreby kontaminovaných potravín, vody a krmív,
- m) veterinárne opatrenia
- n) opatrenia na zabezpečenie záchranných prác

Ochrana obyvateľstva pri radiačnej havárii sa vykonáva neodkladnými opatreniami (ukrytie, evakuácia, profylaxia) a následnými opatreniami (zákaz a regulácia spotreby kontaminovaných potravín, vody a krmív, dezaktivácia terénu, budov a materiálu).

Obyvateľstvo v prípade úniku rádioaktívnych látok bude varované kolísavým tónom sirén v trvaní dve minúty. Obyvatelia budú varovaní aj prostredníctvom miestnych rozhlasov a ďalšími masovokomunikačnými prostriedkami (rozhlas, televízia). Hlásenia budú primerané okamžitej situácii a budú opakované. Na miestne hlásenia a na informovanie odľahlých miest budú použité aj autá polície, hasičov a civilnej ochrany, **informačné centrum JZ SE - EBO Jaslovské Bohunice** na zistenie toho, čo sa stalo.

4. Kontrolné chemické laboratória civilnej ochrany

Zabezpečujú úlohy v oblasti chemického a radiačného prieskumu. Vykonávajú odber vzoriek, vyhodnocujú ich a na základe zistených výsledkov navrhujú opatrenia na ochranu obyvateľov. Analyzujú nebezpečné látky a robia prognózu ďalšieho vývoja v sledovanom prostredí. Na základe analýz navrhujú opatrenia CO. **Podieľajú sa** na monitorovaní životného prostredia a následkov havárií na vodných zdrojoch, pri požiaroch a únikoch nebezpečných látok. Účinne prispievajú k zvyšovaniu úrovne ochrany obyvateľstva.